

УДК 339.732

Довгань Ж.

ВПЛИВ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Формалізовано сучасний стан інформаційної прозорості в діяльності комерційних банків України у контексті впливу на фінансову стійкість банківської системи, обґрунтовано причини низької транспарентності вітчизняного банківського сектору, досліджено зміни у топ-десятиці лідерів серед банків України за індексом транспарентності та визначено найбільш інформативні джерела банківської інформації.

Ключові слова: *транспарентність банківської діяльності, фінансова стійкість банківської системи, інформаційна прозорість, відкритість інформації.*

У сучасних фінансово-економічних умовах, коли в світі лише встановлюються тенденції поступового відновлення нормального функціонування фінансових систем, завдання забезпечення фінансової стійкості банківської системи стає одним із найфундаментальніших. В умовах фінансової кризи населення значними темпами вилучає та виводить за кордон банківські ресурси; інституційні та колективні інвестори відмовляються від розміщення коштів на банківських депозитах, віддаючи перевагу державним цінним паперам; розширюються масштаби боротьби між вітчизняними та іноземними банками за клієнтів, які генерують істотні фінансові потоки. Отже, вітчизняна банківська система потрапила в таку ситуацію, коли її фінансова стійкість опинилася під загрозою.

На думку провідних експертів, одним із чинників забезпечення фінансової стійкості банківської системи є достатній рівень її транспарентності. Це пояснюється тим, що за високого рівня транспарентності зростає можливість виявлення найефективніших проектів вкладення коштів, запобігання зловживанням з боку менеджменту банку через реалізацію акціонерами своїх прав власності. Крім того, наявність розвинутої системи фінансової звітності та розкриття інформації є передумовою існування розвинутого фондового ринку, без чого неможливе впровадження вартісно орієнтованого менеджменту в банках. На жаль, нині в Україні є певні проблеми з транспарентністю банківської інформації, що пов'язано з багатьма факторами, серед яких: небажання банків або їх власників розкривати всю не-

обхідну інформацію і тим самим дотримуватися світових стандартів банківського бізнесу; нестабільна економічна ситуація та недостатньо розвинута банківська сфера; відсутність у банків практичного досвіду й оперативних навиків надання транспарентної інформації про свою діяльність; недосконалість транспарентних вимог Національного банку України; недостатньо розвинута система банківського нагляду та відсутність санкцій за недотримання належної транспарентності банківської інформації з боку Національного банку України тощо.

Різні аспекти проблеми забезпечення фінансової стійкості банківської системи і транспарентності банківської діяльності досліджували такі зарубіжні вчені, як: Б. Вінклер, П. Гераатс, Е. Дж. Долан, Р. Дж. Кемпбелл, Р. Ленг, Р. Лукас, Р. Л. Міллер, А. Поусен, П. Роуз, Дж. К. Ван Хорн та ін. Ця проблематика відображена і в роботах російських науковців Л. Белих, В. Іванова, Ю. Масленченкової, Г. Панової, Л. Сахарової, О. Ширінської, Г. Фетисова. В контексті розвитку проблематики забезпечення фінансової стійкості банківської системи суттєвими є наукові здобутки представників української економічної науки, серед яких: З. Васильченко, О. Вовчак, В. Вітлінський, О. Дзюблюк, Л. Ключко, А. Мороз, М. Савлук, Н. Шелудько. Із вітчизняних науковців, які приділяли увагу питанням транспарентності, можна виділити І. Івасіва та О. Романченка. Разом із тим, незважаючи на отримані результати, нагромаджений досвід та підвищення актуальності досліджуваної проблеми в умовах світової фінансової кризи, невирішеними остаточно залишаються теоретичні та прикладні проблеми, пов'язані з формалізацією впливу транспарентності на фінансову стійкість банківської системи України.

Метою статті є формалізація сучасного стану інформаційної прозорості в діяльності комерційних банків України, обґрунтування причин низької транспарентності вітчизняного банківництва, дослідження змін у топ-десятиці лідерів серед банків України за індексом транспарентності та визначення найінформативніших джерел банківської інформації.

Узагальнення наукових напрацювань щодо визначення факторів впливу на фінансову стійкість банківської системи дає нам змогу стверджувати, що основними з них можна вважати такі: макроекономічну нестабільність України; низький рівень капіталізації банківської системи; нерозвиненість корпоративного управління в системі вартісно орієнтованого банківського менеджменту; відсутність належної транспарентності банківської діяльності; обмеженість інвестиційного ринку в Україні та недостатній професіоналізм співпраці з інвесторами в процесі управління вартістю банку; посередній рівень ділової етики та корпоративної соціальної відповідальності банківського бізнесу; неефективна система ризик-менеджменту в банках тощо [1].

Ведучи мову про недостатню відкритість інформації про діяльність банку, слід зазначити, що нині далеко не всі українські банки подають свою фінансову звітність за відповідними нормами МСФЗ. Це зумовлено тим, що Національний банк розробив власні стандарти фінансової звітності, однак їх вимоги, за оцінками міжнародних фінансових компаній, із різних причин залишаються далеко не найоптимальнішими [2]. Як наслідок, українські банки далеко не сповна розкривають інформацію про організаційну структуру банку, структуру його спостережної ради й правління, про склад і кваліфікаційні характеристики членів органів управління, про систему оплати праці та матеріального забезпечення. Крім того, лише 8% банків розкривають інформацію щодо операцій із пов'язаними особами, 30% – щодо операцій із членами спостережної ради, 4% – про найбільших позичальників банку [3]. Все це, на думку багатьох науковців, заважає об'єктивній оцінці з боку зацікавлених осіб фінансового становища банків і не сприяє залученню додаткових ресурсів до банківської системи. Саме тому питанням відкритості інформації особливу увагу слід приділяти, на нашу думку, банкам, адже з налагодженням прозорості та відкритої діяльності банки потенційно створюють привабливі умови для інвесторів.

На відміну від відкритості бізнесу, прозорість передбачає не лише доступ до інформації, а й її зрозумілість для користувачів. Іншими словами, відкритість базована на кількості доступної інформації, що надає банк, а транспарентність – на її якісних характеристиках, таких, як достовірність, повнота, своєчасність, відкритість, зрозумілість, доречність, зіставність, суттєвість.

Дослідження інформаційної прозорості 30 найбільших банків України, що провели міжнародна рейтингова агенція Standard & Poor's і Агенція фінансових ініціатив України, дало змогу з'ясувати наступне:

- ✓ Недостатнім залишається рівень публічного розкриття інформації, необхідної інвесторам. Так, індекс транспарентності, тобто середній показник розкриття інформації банками, діяльність яких проаналізована у дослідженнях, становить 42%;
- ✓ найефективнішими джерелами інформації є веб-сайти банків, на яких розкривається 41% релевантної інформації; найменш повна – інформація, що надається регулюючим органам та розкривається ними (за оцінками, рівень її повноти – лише 22%);
- ✓ достатньо повно розкривається інформація про структуру власності, особливо інформація про власників часток, більших як 10% капіталу банку, а також значна частина фінансової інформації – особливо в обсязі щорічної фінансової звітності, що її передають у Національний банк України; найменш доступною є інформація про структуру наглядових рад і склад топ-менеджменту;

- ✓ найбільшою мірою на рівень розкриття релевантної для інвесторів і кредиторів інформації впливає вихід емітента на ринок облігаційних позик (як внутрішніх, так і зовнішніх);
- ✓ рівень прозорості у банків, що випустили публічні облігації, вищий у середньому на 8–9% за всіма джерелами розкриття інформації.

Основними причинами низької транспарентності банківської діяльності вважаємо такі:

- ✓ використання банками конфіденційної інформації, що апріорі не може бути доступною для інвесторів і вкладників, оскільки це гарантує банк і забезпечено законом;
- ✓ несприятливе конкурентне середовище на ринку банківських послуг, асиметрія інформації;
- ✓ небажання власників банку розкривати всю інформацію, що обумовлено їхніми комерційними інтересами. Так, наприклад, у рамках виконання стратегії підвищення прозорості українських банків Національний банк України оприлюднив списки власників 174 банків [1], до яких не увійшло 14 банків, що не захотіли подати інформацію про своїх власників, а значна кількість банків, яка все-таки здійснила згадану подачу, зазначила серед власників офшорні компанії, оскільки повне розкриття інформації про структуру власності, на їх думку, негативно вплинуло б на діяльність банків, спричинивши відтік депозитів [1];
- ✓ відсутність у банківських працівників достатнього практичного досвіду й оперативних навиків формування і надання прозорої інформації про банківську діяльність. Це обумовлено, зокрема, тим, що для вітчизняних банків не створено достатньо формалізованих умов такого надання та не сформовано у структурі банку спеціальних органів чи структур, які б могли високоякісно й своєчасно здійснити таке надання як електронним, так і документарним способом;
- ✓ недосконалість транспарентних вимог Національного банку України. Під транспарентністю в даному випадку слід розуміти розкриття інформації про внутрішні процеси прийняття рішень, тобто пояснення того, як проголошену економічну інформацію використовують при прийнятті рішень, що стосуються монетарної політики. При цьому важливим є розкриття центральним банком інформації про цілі та кількісні орієнтири монетарної політики, стратегію й тактику монетарної політики, механізм і процедури прийняття рішень; результати та ефекти здійснюваної політики. Світові стандарти, що закріпив Базельський комітет, дає українським банкам змогу безпідставно приховувати певну інформацію

про їхню діяльність, надання якої є бажаним. Наприклад, за рекомендаціями Базельського комітету банкам для досягнення необхідного рівня прозорості слід вводити до розкриття шість категорій інформації, висвітленої чітко, ясно і детально [4]: фінансові результати; фінансовий стан; стратегії ризик-менеджменту; вразливість до ризиків; стандарти бухгалтерського обліку; основну інформацію про бізнес, менеджмент і корпоративне управління.

Так, у 2006 р. лідерами за індексом прозорості були Укресімбанк, Хрещатик, ТАС-Комерцбанк, Кредобанк, Ва-банк, Укрсоцбанк, Укрсиббанк, Форум, Надра, ПУМБ. В 2010 р. провідні позиції у рейтингу банків України за індексом прозорості займали ВіЕйБі Банк, ПУМБ, ПриватБанк, ОТП банк, Райффайзенбанк Аваль, Унікредит, Укресімбанк, Укрсоцбанк, Фінанси та кредит, Укрсиббанк [4]. У середньому індекс прозорості вітчизняних банків в 2010 р. коливався в межах 40–45%, що на 6% нижче, ніж у 2009 р., в той час, як серед іноземних банків цей показник є значно вищим – 78,5% (табл. 1).

Таблиця 1

**Показники інформаційної прозорості
найбільших іноземних банків [5]**

Банк	Рівень інформаційної прозорості			
	Загальний бал, %	за окремими напрямками		
		Структура власності, корпоративна структура, %	Фінансова та операційна інформація, %	Структура та процеси в наглядових радах та менеджменті, %
Deutsche Bank	88	79	92	85
ING	81	90	77	79
ABN Amro	80	88	76	81
HSBC	78	79	78	78
Bank of America	78	84	74	82
Citigroup Inc.	78	78	78	79
JPMorgan Chase	78	72	76	86
UBS	78	74	78	79
Royal Bank of Scotland	76	75	75	79
Credit Suisse Group	71	63	75	68
Середній балл	78,5	78	78	79

Найбільш інформативним відкритим джерелом інформації сьогодні є офіційні веб-сайти банків, що містять близько половини максимально можливої кількості інформації. Річні звіти банків були більше елементами

формування іміджу банків, аніж справжнім інструментом комунікації зі зацікавленими сторонами, оскільки відображали лише 13–14% інформації, що є найгіршим показником серед інших альтернативних джерел банківської інформації. За рівнем інформативності джерела банківської інформації в 2008–2010 рр. можуть бути ранжовані так:

- ✓ річні звіти банків: у 2008 р. – 24,8%, 2009 р. – 17,4%, 2010 р. – 13,9%;
- ✓ веб-сайти: у 2008 р. – 43,1%; 2009 р. – 44,6%; 2010 р. – 44,7%;
- ✓ звітність до регулюючих органів: у 2008 р. – 26%; 2009 р. – 53,7%; 2010 р. – 31,2%.

Таким чином, особливої актуальності сьогодні набуває вдосконалення механізмів розкриття важливої для інвесторів, кредиторів та інших зацікавлених осіб інформації з боку регулюючих органів для підвищення рівня прозорості у розвитку банківської системи України.

Розкриття банками інформації служить додатковим дисциплінуючим механізмом, підсилюючи ступінь нагляду та зміцнюючи надійність банківської системи. Офіційні органи нагляду зацікавлені у підвищенні публічної прозорості банківських установ та розкритті ними інформації про фінансовий стан перед суб'єктами ринку, які, своєю чергою, стимулюватимуть банкірів ефективніше управляти активами. Повноти дослідження формування державної політики регулювання банківської системи досягають шляхом обов'язкового поєднання трьох аспектів. Першим із них є зміцнення ринкової дисципліни, з посиленням контролю за відображенням у обліку та звітності реального стану справ у банку. Другим – підвищення транспарентності банківської діяльності шляхом розширення переліку показників та вимог щодо регулярності публікацій банками інформації про свій фінансовий стан, а також установа перепон для доступу на ринок банківських послуг економічно нестійких господарських суб'єктів та осіб із сумнівною діловою репутацією. Третім компонентом є підвищення рівня довіри господарських суб'єктів та окремих осіб до банківського сектору, партнерів по бізнесу і до національної економіки.

The paper formalizes the current state of transparency in the activities of commercial banks in Ukraine in the context of the impact on financial stability of the banking system are causes of low transparency of the domestic banking, investigated changes in the top ten leading banks in Ukraine by index transparency and identifying the most informative source of banking information.

Key words: *transparency of banking, financial stability of the banking system, information transparency, openness of information.*

Формализовано современное состояние информационной прозрачности в деятельности коммерческих банков Украины в контексте влияния на финансовую устойчивость банковской системы, обоснованы причины низкой транспарентности отечественного банковского сектора, исследованы изменения в топ-десятке лидеров среди банков Украины по индексу транспарентности и определены наиболее информативные источники банковской информации.

Ключевые слова: *транспарентность банковской деятельности, финансовая устойчивость банковской системы, информационная прозрачность, открытость информации.*

Література

1. Івасів І. Б. Управління вартістю банку: Монографія. – К.: КНЕУ, 2008. – 288 с.
2. Романченко О. В. Чи потрібна національному банку транспарентність? Інтернет-портал «Україна фінансова» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ufin.com.ua/04_1/fru_G1.htm
3. Дослідження корпоративного управління в банківському секторі України // Міжнародна фінансова корпорація, США. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ifc.org/ifcext/ubcg.nsf/...pdf/.../SurveyCGBanks2004UA.pdf
4. Исследование информационной прозрачности банков Украины в 2010 г.: Ухудшение прозрачности на фоне финансовых трудностей принесло совершенствование информационной среды [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.standardandpoors.ru/>
5. Исследование информационной прозрачности российских банков: Новые лидеры на фоне умеренного роста и улучшения раскрытия структуры собственности [Электронний ресурс] / Ю. Кочетыгова, Р. Кирдань, О. Швырков // Standard & Poor's. RatingsDirect. – 2006. – Режим доступу: <http://www.standardandpoors.ru>